

ЛІТЕРАТУРА

1. Die Philosophie der Freiheit: Grundzüge einer modernen Weltanschauung. Seelische Beobachtungsergebnisse nach naturwissenschaftlicher Methode. Rudolf Steiner Verlag, 2021. 285 s.
2. Easton F. Educating the whole child, head, heart, and hands: Learning from the Waldorf experience. Theory into Practice, 1997. № 36 (2). P. 87-94. doi:10.1080/00405849709543751. S2CID 55665652
3. Glazebrook T. Heidegger on Science. New York: State University of New York Press, 2013. 328 p. P.76-77
4. Goldshmidt, G. Waldorf Education as Spiritual Education. Religion & Education, 2017. № 44 (3). P. 346–363. doi:10.1080/15507394.2017.1294400. S2CID 151518278
5. Husserl E. The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy. Evanston, Illinois: Northwestern University Press, 1970. 405 p.
6. Kern H., Zdražil T., Götte W.M. Lehrerbildung für Waldorfschulen. Erziehungskünstler werden. Pädagogische Fragen waldorf-spezifisch angehen. Frankfurt: Beltz, 2018. 384 s. S.112-113
7. Maslow A. Motivation and Personality. Scotland:HarperCollins Publishers, 2017. 293 p.
8. Miller Ron. Freedom in a holistic context. Holistic Education Review, 1997. № 8 (3). P. 4-11.
9. Oberski Iddo. Learning to Think in Steiner-Waldorf Schools. Journal of Cognitive Education and Psychology, 2006. № 5 (3). P. 336-349. doi:10.1891/194589506787382431. S2CID 144940637
10. Paull, J. & Hennig, B. Rudolf Steiner Education and Waldorf Schools: Centenary World Maps of the Global Diffusion of «The School of the Future». Journal of Social Sciences and Humanities, 2020. № 6(1). P. 24-33.
11. Paull J. Rudolf Steiner and the Oxford Conference: The Birth of Waldorf Education in Britain. European Journal of Educational Studies, 2011. № 3 (1). P. 53-66.
12. Steiner R. How to Know Higher Worlds: A Modern Path of Initiation (Classics in Anthroposophy). Anthroposophic Press, 1994. 259 p.
13. Steiner R. Im Urbeginn war das Wort. Rudolf Steiner Ausgaben; 2. Edition, 2021. 256 s. S.69
14. Uhrmacher P.B. Uncommon Schooling: A Historical Look at Rudolf Steiner, Anthroposophy, and Waldorf Education. Curriculum Inquiry, 1995. № 25 (4). P. 381-406. doi:10.2307/1180016. JSTOR 1180016.
15. Zdražil T. The Understanding of the Human Being in Waldorf Education across the World's Diverse Cultures. Stuttgart: Verlag Pädagogische Forschungsstelle, 2019. – 152 s.
16. Zdražil T., Lutzker P. Zugänge zur Allgemeinen Menschenkunde Rudolf Steiners. Wissenschaftliche, künstlerische und schulpraktische Perspektiven. Stuttgart: Pädagogische Forschungsstelle, 2019. 416 s.

Ільченко В. Р.,

*доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
завідділом інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
info.dovkillya@gmail.com*

НЕОБХІДНІСТЬ ЕФЕКТИВНОЇ ТА СПРАВЕДЛИВОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

В статті розглядаються напрями модернізації змісту освіти у зв'язку із створенням умов для формування обдарованості суб'єктів навчання.

***Ключові слова:** ефективна та справедлива освіта; цілісність змісту освіти; види та особливості обдарованості суб'єктів навчання.*

The article considers the directions of modernization of the content of education in connection with the creation of conditions for the formation of gifted subjects of education.

Key words: *effective and equitable education; integrity of educational content; types and features of gifted subjects of study.*

Модернізація змісту шкільної освіти відбувається у напрямку зменшення її фактологічності, переорієнтації на засади сталого розвитку, формування життєствердного образу світу кожного учня і життєствердної моделі світу суспільства загалом [1], досягнення ефективної та справедливої освіти. Під ефективною та справедливою освітою в освітніх системах країн Європейського Союзу розуміють освіту, зміст якої доступний всім учням і засвоюється всіма учнями [2]. Як повинен зміст освіти спрямовуватися в зв'язку з цим на формування обдарованості учнів? Як можливо досягти засвоєння ядра змісту освіти усіма учнями, тобто досягти ефективної та справедливої освіти і виявлення обдарованості учнів – інтелектуальної, академічної, творчої, соціальної, художньої, психомоторної та ін. [3]. Чи необхідно кожному учневі засвоїти весь зміст освіти (сотні тисяч понять), який пропонується державним стандартом? Як цей процес буде пов'язаний з природовідповідним розвитком інтелекту кожного з учнів 1-11 класів, необхідного для формування інтелектуальної обдарованості? Відповідь на ці запитання ми пов'язуємо з проблемою інтеграції змісту освіти кожної освітньої галузі і, перш за все, освітньої галузі «Природознавства», оскільки основою галузевої компетентності інших галузей є оперування учнями базовими, загальними закономірностями природи [4, с. 74].

Важливість наукового забезпечення модернізаційних процесів у вітчизняній освіті втілено у стратегічних документах, що визначають напрями її розвитку в Україні. Так, у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття», 1993) було наголошено на необхідності розв'язання стратегічних завдань реформування змісту освіти, серед них – орієнтація на інтегровані курси [1]. У Національній доктрині розвитку освіти серед пріоритетних напрямів державної освітньої політики визначено інтеграцію вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього просторів, у Національній стратегії розвитку освіти на 2012-2021 рр. серед пріоритетних напрямів вказано модернізацію структури змісту і організації освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтації змісту освіти на цілі сталого розвитку, що теж пов'язано з відходом поділу освітніх галузей на окремі компоненти і предмети. У меті Державного стандарту базової середньої освіти вказано на формування всебічно розвиненої (отже, обдарованої) особистості, усвідомлення нею основних закономірностей природи, природничо-наукової картини світу [5].

Головними гаслами, що визначають розвиток різноманітності національних систем освіти країн Європейського Союзу (ЄС) у XXI ст., «ефективність» та «справедливість» – посилення ефективності та справедливості в освіті є ключовими завданнями в умовах глобалізаційних викликів, демографічних змін, швидкого розвитку технологій та зростання навантаження на державні бюджети. Про це наголошувалося, зокрема, на спільному засіданні Європейської Ради й представників урядів держав-членів ЄС у Люксембурзі 2006 року [4].

Серед стрижневих напрямів національних систем Європейського Союзу (ЄС) у сфері шкільної освіти проголошено підтримку сталого зростання економіки шляхом підвищення рівня навчальних досягнень учнів, в тому числі створення умов для формування обдарованості учнів.

На сучасному етапі у вітчизняній освіті актуальна модель справедливої та ефективної освіти, яка є відповіддю дидактів на потреби сьогодення. Така позиція відкрила нові перспективи у конструюванні змісту освіти. Перш за все, це можливість відходу від традиційної «предметності» у напрямі об'єднання навчальних предметів у цілісну систему. Саме над цією проблемою працює колектив відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти, розробляючи теоретико-методичні основи інтеграції змісту природничо-математичної, мовно-літературної освіти, впровадження в 1-6 класах вивчення предмету «Довкілля» як невід'ємної складової освіти для сталого розвитку.

В деяких освітніх системах Європейського Союзу в стандарт освіти входить навчальне середовище, як наприклад, у Фінляндії.

Фізичне середовище за цим стандартом формується шкільними будівлями та службами, навчальним обладнанням і дидактичними матеріалами, а також прилеглим природним середовищем. Стандарт вимагає належної організації фізичного середовища для надання учням можливостей «активно та незалежно навчатися». Не менш важливими для навчання вважаються психологічні та соціальні фактори, які повинні підтримувати «фізичне, психологічне і соціальне

здоров'я учнів». Одним з інструментів забезпечення оптимального для навчання та розвитку учнів навчального середовища розглядається співробітництво між школою й батьками; вимагається тісне співробітництво шкіл із сім'ями для того, щоб останні ефективніше підтримували та мотивували навчання учнів. Ці ідеї відповідають дослідженню ст. наук. с. лабораторії Ільченко О. Г. навчального середовища цілісної моделі освіти.

Національний стандарт обов'язкової освіти Іспанії як стандарт нового покоління орієнтований на формування в учнів ключових компетентностей, що забезпечується структуруванням у форматі предметних галузей.

Наводимо предметні компетентності, означені Національним стандартом обов'язкової освіти Іспанії [4, с. 75].

<i>Предметні галузі та / або предмети</i>	<i>Предметні компетентності, які мають бути сформовані в процесі вивчення предметів та / або предметних галузей</i>
Природознавство	оперування базовими законами природи, суспільства, культури та довкілля
Суспільствознавство, географія та історія	оперування базовими законами природи, суспільства, культури та довкілля, усвідомлення культурної спадщини
Математика	оперування базовими законами природи, суспільства, культури та довкілля

При такому визначенні предметних/галузевих компетентностей можливо досягати виокремлення ядра кожної освітньої галузі і його засвоєння всіма учнями, зокрема, обґрунтовуючи елементи знань освітньої галузі на основі базових закономірностей природи. Ефективність цього процесу у виокремленні ядра природничо-наукових знань учнями доведена в процесі експериментальних досліджень відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти.

Виходячи з аналізу еволюції змісту освіти та спрямованості його до ефективної та справедливої освіти, під якою будемо розуміти таку освіту, ядро якої доступне сприйняттю (на різних рівнях) всім без винятку учням. Засвоєння ядра цілісної освіти обумовлює оволодіння всіма учнями науковою картиною світу, її особистісно значимою складовою – життєствердним образом світу, здатністю проявляти обдарованість до своїх природних нахилів. Інтеграція змісту освіти на основі ядра наукових знань, перш за все, на основі загальних закономірностей природи, як того вимагає Держаний стандарт [5], обумовлює формування в учнів «енергійного бюджету» (термін С.А. Подолинського) – здатності учнів виконувати роботу при найменшій затраті енергії. Таким чином, ефективна та справедлива освіта, необхідна для формування обдарованої особистості, є водночас і економічно ефективною освітою.

Щодо базових, загальних закономірностей природи до яких в освітній моделі «Довкілля» належать закономірність збереження, направленості процесів до найбільш імовірного, рівноважного стану, періодичності процесів у природі, то зміст їх засвоюється на рівні застосування всіма без виключення учнями, що обумовлює природовідповідно високий їхній інтелект і прояв інтелектуальної обдарованості. Основи освітньої моделі «Довкілля» – програма «Довкілля» (1-4 кл.) схвалена МОН України [6] і може бути впроваджена всіма бажаючими навчальними закладами (до 2014 р. їх було в Україні понад 500).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Модернізація содержания образования как национальная проблема. Педагогика. 2011. № 4. С. 8-12.
2. Ільченко В.Р. Компетентнісна модель освітньої галузі як напрям до ефективної та справедливої освіти. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. «Теоретико-методичні засади компетентнісної моделі змісту освітніх галузей загальноосвітньої школи», 18 квітня 2013 р. Полтава: ПОШПО. 2013. Вип. 5. С. 18-24.
3. Гриньова М.В. Проблеми вивчення обдарованості школярів. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. «Теоретико-методичні засади компетентнісної моделі змісту освітніх галузей загальноосвітньої школи», 18 квітня 2013 р. Полтава : ПОШПО. 2013. Вип. 5. С. 35.
4. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. К.: Богданова А.М. 2009. 404 с.

5. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 29.07.2021).

Ільченко О. Г.,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
info.dovkillya@gmail.com*

НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ

В статті розкрита структура і зміст складових навчального середовища цілісного змісту освіти як необхідної умови формування обдарованої дитини.

Ключові слова: *цілісний зміст освіти; загальні закономірності науки; кабінет довілля; обдарована особистість.*

The article reveals the structure and content of the components of the learning environment of the holistic content of education as a necessary condition for the formation of a gifted child.

Keywords: *holistic content of education; general laws of science; environmental office; gifted personality.*

Обдарованими дітьми вважаються ті, які оригінально розв'язують завдання, виконують їх швидко, можуть навести кілька варіантів виконання завдання, втілювати свої задуми у створених матеріальних моделях та ін.

Зупинимось на створенні умов для формування творчої обдарованої особистості, яка здатна не тільки висловлювати нові ідеї, швидко розв'язувати завдання, а реалізувати свої задуми у створенні матеріальних моделей – «виробляти багатства руками» (термін М. В. Остроградського), надати можливість користуватися іншими результатами своєї праці.

Теоретико-методичні засади формування навчального середовища для виховання творчої особистості мають базуватися на концепції цілісного змісту освіти (К. Ж. Гуз та ін.), принципах і методичних підходах ОСР – освіти сталого розвитку (В. Р. Ільченко та ін.) та узагальненні підходів до визначення змісту понять навчальне середовище, цілісність знань, творча діяльність учнів.

Генеральний дидактичний фактор «навчальне середовище» є визначальним у ефективності дидактичного процесу (П. І. Матвієнко), в тому числі і формуванні творчості особистості учня.

Для цього складові матеріальної бази навчального середовища цілісної освіти мають задовольняти природні потяги учнів до дослідництва і висновків, конструювання, включати відповідно кабінет довілля (1-6 кл.), кабінет цілісного світогляду, природне довілля учня, екологічну стежку як умови формування творчої особистості та реалізації методичних підходів ОСР – формування її життєствердного образу світу, умовою формування якого є проведення досліджень в шкільних кабінетах та поза шкільним приміщенням – у довіллі [2].

Виявимо, яким має бути навчальне середовище та його структурні елементи в світлі переорієнтації традиційної освіти на принципи і методичні підходи формування творчої обдарованої особистості, формування її життєствердного національного образу світу.

Відмітимо, що єдина думка у визначенні поняття «навчальне середовище», його структури, функцій, методів його організації та проектування, експертизи і інших аспектів цієї проблеми ще перебуває у стадії становлення. Суть переорієнтації діючої освіти на цілісний її зміст, засади освіти для сталого розвитку полягає в тому, щоб перейти від простої передачі знань і навичок, необхідних для представників сучасного суспільства, до формування готовності творчо діяти і жити в умовах, що швидко змінюються, брати участь у плануванні соціального розвитку,